

המקנה בסודר, דעתו שיכתבו לקונה שטר ראייה על כך.⁽⁴¹⁾

אמר רב ששת בריה דרב אידי: **במאן**, כדעת מי, **כתבינן האידנא**, אנו נוהגים לכתוב, בשטר של "קנין סודר" — נוסח זה: קנינו ממנו **במנא דכשר למקניא ביה?**

כלומר, לשון זו שבשטר, את מה היא באה למעט?

ומפרשינן: מה שכותבים: **במנא**, הוא:

לאפוקי מדברי רב ששת, דאמר: קנינו בפירות. קא משמע לן: "במנא", בכלי, קנינו ממנו ולא בפירות, כדעת רב נחמן, ודלא כרב ששת.

ומה שכותבים: **במנא דכשר**, הוא: **לאפוקי מדברי שמואל**, דאמר: קנינו **במרוקא**, כלי העשוי מגללי בקר,⁽¹⁾ ואין הלכה כשמואל, אלא אין קנין במרוקא, ועל כן תיקנו לכתוב **במנא "דכשר"** ללמדנו שאין קנין במרוקא.

ומה שכותבים בשטר: **במנא דכשר למקניא**,

ב-מ

עדים, ואם הפסיק הענין אין אחד מהם יכול לחזור בו, אף על פי שאין ביניהם עדים; וכשם שחוזר המוכר והנותן, כך חוזר הלוקח והמקבל, כל זמן שעסוקים באותו ענין; מה שאין כן בשאר דרכי הקנייה. [לפי דברי ה"אבי עזרי" יש לומר שאין דין זה אלא ב"קנין סודר" ולא ב"חליפי שוה בשוה"].

41. בבא בתרא מ א.

1. רש"י ובריטב"א כתב על זה: ולא נהירא, דההוא [כלי גללים] לא מאיס כולי האי, והנכון, כמו שפירש הראב"ד ז"ל: עביט של מי רגלים. משמע, שהחסרון ב"מרוקא" הוא, מה שהכלי מאוס וחסר בחשיבות שלו. [ויש לדון, האם "מרוקא" התמעט מצד עצמו, היות ואינו דומיא דנעלו, או דאינו נחשב "דבר מסויים", ואף לרב ששת אין קונים במרוקא]. ורבינו יהונתן פירש ברש"י וכתב: שאינו ראוי להשתמש בו בחמין אלא בצונן.

ובתוספות פירשו [וכעין זה — בפירוש רבינו חננאל]: גרעיני תמרה שמחליקין בהם את הקלף. [מלשון "מירוק" — חכמת מנוח] ויש שפירשו: היות וגרעיני תמרה מצויים, ואין דרך כל כך לייחד אותם לשימוש, על כן אין הם

משמע שמקצת חפץ אינו בכלל "דבר המסויים". ב. כתב הריטב"א: הא דמעטינן חצי אגוז וחצי רימון, ולא קאמר חצי כלי, משום דחצי כלי כיון דראוי לכלי ולעשותו חשוב — קנין בו, שכן לפעמים עושים מן הגדול קטן ומן הקטן גדול, מה שאין כן בחצי רימון.

וראה ב"אור שמח" [טוען ונטען ט ז] שמשמע מדבריו שאף בכלי שייך לומר "כמאן דפסיק" אם יתפוס בחלק מהכלי, אמנם לא אמרינן כן אלא כאשר לא יתבטל שמו של הכלי מאותו חלק כאשר יחתכו אותו מן הכלי השלם. ואין זה שכיח. ובגד שאני, שאף אם יחתך לא יתבטל שמו, אם יש במה שהוא תופס ג על ג אצבעות.

ג. הרמב"ן ב"מלחמות" מסתפק אם שור שחוט שלם נחשב "דבר מסויים". ויתכן בטעם הדבר, היות ואם בשר השור יחתך לחתיכות, יהיה לו אותו שם כמו קודם שנחתך, אם כן אין חשיבות לשלמותו. [ראה סברא כעין זו לענין איסור "בריה" בתוספות חולין צו א ד"ה מאי וברא"ש שם סימן לג].

40. כתב הרמב"ם [מכירה י']: המוכר או הנותן שקנו מידו יש לכל אחד מהן לחזור בו כל זמן שעוסקין באותו ענין, ואף על פי שהקנין בפני

הוא: **לאפוקי מדעת לוי**. (2) **דאמר**: חליפין נעשים בכליו של מקנה.

וקא משמע לן: אין עושים חליפין אלא בכליו של קונה, וזוהי משמעות הלשון שכותבים בשטר: **למקניא**, לקנות בו, כדרך לוקח הנותן דבר מה כדי לקנות חפץ.

ולא אמרו: לקנויי, כי לשון "לקנויי", יכול להתפרש כמו לאקנויי, להקנות בו, כדעת לוי.

ומה שכותבים בשטר: **במנא דכשר למקניא**

ביה, ומשמע מיעוט: בו ולא בדבר אחר. (3)
רב פפא אמר: "ביה" — **למעוטי מטבע**, שאין קונים במטבע. (4)

ורב זביד אמר, **ואיתימא** [יש אומרים] **שרב אשי אמר**: "ביה" — **למעוטי איסורי הנאה**, שאין קונים בכלי האסור בהנאה. (5)

איכא דאמרי: "ביה" שכותבים בשטר, **אמר**, פירש, **רב פפא**: **למעוטי מטבע**, כדלעיל. ואף רב אשי סובר ש"ביה" בא למעט מטבע.

ואינו מחזור, שהרי שאר דברים נתמעטו בפירוש, כמו במנא — לאפוקי מדרב ששת וכו'?

על כן נראה שהחסרון במטבע הוא במה שאין גופו ממון, והשתא ממעטינן ליה שפיר מ"ביה", לומר בדבר שקונין ביה, כלומר בדבר שגופו ממון, אבל מטבע אין קונין ביה אלא בצורתיה, דקעתיה דאיניש אצורתא, וצורתא כיון קעביד דבטלא ליה בה מששא. [ולדעת רב אשי שמיעט "איסורי הנאה" יש לפרש "ביה" — בדבר שיש בו ממש, לאפוקי איסורי הנאה].

4. לדברי התוספות [לעיל מו א ד"ה אלא] אם אין מטבע נקנה בחליפין, כל שכן שאינו נעשה חליפין, אם כן מוכח [שם] שרב פפא סובר: אין מטבע נעשה חליפין, ורב פפא הכא אזיל לשיטתו. וכן לדברי הרשב"א [שהובאו בהערה הקודמת] אזיל רב פפא לשיטתו, **ראה שם**.

ולדברי תוספות הרא"ש אין ראיה מהסוגיא שם שאכן כך סובר רב פפא, ומכל מקום בסוגיא כאן מבואר שרב פפא סובר כמאן דאמר אין מטבע נעשה חליפין.

5. הרשב"א [בשבועות לט ב ובשו"ת חלק ד סוף סימן רב וראה דבריו בנדירים מח ב] הסתפק

נחשבים ככלי, וכיון דקיימא לן כרב נחמן, אי אפשר לקנות במרוקא, אבל לרב ששת הא כתב רש"י שכל דבר נכלל ב"פירי" ואף מרוקא בכלל זה.

2. א. תוספות בגיטין [מ א סוף ד"ה משום] כתבו בשם רש"י שלדעת לוי אפשר לקנות בכליו של קונה, אם כן, אין מכאן ראיה שהלכה כדעת רב, כי יתכן שהלכה כלוי ומכל מקום לכתחילה תיקנו לקנות בכליו של קונה, היות ובכהאי גוונא הוא קונה לכולי עלמא.

ולדעת תוספות, לוי סבור שאי אפשר לקנות אלא בכליו של מקנה ולא בכליו של קונה, אם כן מוכח מסוגיין שהלכה כרב ולא כלוי.

ב. כתב הריטב"א: כליו של קונה לאו דוקא, דהוא הדין בסודר של עדים או איניש דעלמא, כמו שאנו נוהגים היום, וראה לעיל מו א הערה 7.

3. רש"י. וראה ברשב"א לעיל מה ב שכתב: לפי דברי רש"י שאין מטבע נעשה חליפין היות והוא נחשב דבר שאינו מסויים, אם כן אין בתיבת "ביה" שבנוסח שטר הקנין משמעות שתמעט דוקא מטבע, אלא שיש כאן מיעוט כללי ואנו מפרשים אותו על מטבע.

והמטבע אינו קונה את האסימון.

ומפרשינו: מאי "אסימון"?

אמר, פירש, רב: מעות פחותות ורעות, הניתנות בתור סימן לבלן בית המרחץ, כדי שידע, לפי מספר המעות, כמה באו לרחוץ בבית המרחץ, ולפי מספר הבאים — יחמם מים ויכין להם מגבות לאחר הרחיצה.⁽⁷⁾

ו"דכשר" שכותבים בשטר, לאו למעוטי מרוקא הוא בא, אלא אמר רב זביר ואיתימא רב אשי: למעוטי איסורי הנאה.

אבל מרוקא, לא איצטריך למעט אותו, ולומר שאין קונין במרוקא, היות ודבר פשוט הוא שאין קונין במרוקא.⁽⁶⁾

שנינו במשנה: אסימון קונה את המטבע,

כל שכן מרוקא שהוא כלי גרוע — על פי "פורת יוסף" ו"לחם אבירים".

והנה, לדעת רש"י "ביה" אינו מורה על מטבע דוקא, אם כן מנין לנו למעט מטבע וגם מרוקא, שמא לא ממעטינן אלא מרוקא ולא מטבע?!?

ולדעת הרשב"א החסרון של מטבע הוא במה שאין גופו ממון, אם כן אין ללמוד ממטבע אל מרוקא במכל שכן!?

ובמאירי כתב: "דכשר" להוציא איסורי הנאה, ואין צריך לומר דברים המאוסים. וכפירוש ריטב"א שמרוקא הוא דבר מאוס.

אך לשיטת רבינו חננאל ורבינו יהונתן שחסר בחשיבות הכלי דמרוקא, לא שייך ללמוד קל וחומר מאיסורי הנאה.

ב. הרמב"ם השמיט הא ד"ביה" למעט מטבע, וכתב ב"אבן האזל" שרב פפא סבר שמתבע נחשב כלי, על כן צריך למיעוט מיוחד, אך הרמב"ם סובר שמתבע אינו כלי ואין צריך למעט אותו, אחרי שאמרנו במנא — לאפוקי מדרב ששת.

ג. תוספות [לעיל מו ב ד"ה ולרב נחמן] כתבו דבחליפי "שוה בשוה" יש מקום לומר שקונים במרוקא, ראה שם.

7. רש"י. ורבינו חננאל כתב: מעות ידועות שרשום בהם שם בעליהן, וכל עת שיכנס למרחץ נותן לבלן אחת מהן, כדי שידע כמה פעמים נכנס ורחץ במרחץ, ובאחרונה מוציא הבלן

אם קנין סודר הוא מדין כסף, שהסודר שמקבל המוכר מחייב תמורה חליפתו, ועל ידי זה קונה הסודר את תמורתו, או שקנין סודר אינו בגדר כסף ותמורה אלא שהוא מעשה קנין בעלמא כמשיכה והגבהה, שנתנית הסודר הוא מעשה הקנין של החפץ.

והרשב"א [שם] תלה דבר זה בפלוגתא דאמוראי בנדרים מח ב אם מהני קנין סודר לאחר שלשים או לא, דאם היו מטעם כסף, הא קיימא לן [קידושין נט א] דאף אם אבדו המעות חל הקנין לאחר שלשים, וכן קנין סודר חל אחר שלשים, אף על פי שהסודר חוזר אל הקונה קודם שהקנין חל.

אבל אם קנין סודר הוי מעשה קנין בעלמא, כקנין משיכה והגבהה, הרי אין מועילה משיכה והגבהה לאחר שלשים היות וכלתה קניינו — חידושי רבי שמואל קידושין סימן ג.

והנה רב אשי סבירא ליה בנדרים דלא מהני קנין סודר לאחר שלשים יום, אם כן קנין סודר לאו מטעם כסף הוא, אלא מעשה קנין בעלמא הוא, ושפיר קא סלקא דעתין שיוכל לקנות באיסורי הנאה, כי אם תימצא לומר חליפין הוי מטעם כסף, מילתא דפשיטא הוא שאין קונים באיסורי הנאה.

6. א. יש לתמוה אמאי לא איצטריך למעוט "מרוקא", הא שמואל סבירא ליה דקונים במרוקא!?

ויש לומר: היות וממעטינן מטבע מ"ביה",

מיתובי מברייטא, על דברי רב:

המרחץ. (10)

נאמר בפרשת מעשר שני [דברים יד כה]:
 "ונתתה בכסף, וצרת הכסף בידך, והלכת אל
 המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו." ולמד רבי
 עקיבא [להלן בסוף הסוגיא] מלשון "וצרת
 הכסף" שאין מחללים פירות מעשר שני
 אלא על כסף שיש בו צורה.

אין מחללין מעשר שני על אסימון, ואין
 מחללין מעשר שני על⁽⁸⁾ מעות הניתנות
 בסימן לבית המרחץ.

וממה ששינו בברייטא שני דברים: אסימון
 ומעות הניתנות בסימן, מכלל, משמע,
 דאסימון לאו היינו מעות הניתנות בסימן
 לבית המרחץ?⁽⁹⁾

וכי תימא: דין מעות הניתנות בסימן דסיפא,
 אינו דין שני בברייטא, אלא פרושי קא
 מפרש סיפא לרישא, והכי קאמר: אין
 מחללין מעשר שני על אסימון, ומה הוא
 אסימון? — מעות הניתנות בסימן לבית

והא לא תנא הכי, בברייטא אחרת!?

דתניא: מחללין מעשר שני על אסימון, אלו
 הם דברי רבי דוסא.

וחכמים חולקים ואומרים: אין מחללין
 מעשר שני על אסימון.

ושוין רבי דוסא וחכמים, שאין מחללין על
 מעות הניתנות בסימן לבית המרחץ.

וממה שנחלקו רבי דוסא וחכמים באסימון,
 ולא נחלקו במעות הניתנות בסימן, מוכח
 שאסימון ומעות הניתנות בסימן, שני דברים
 הם, ותיקשי על רב שאמר: אסימון היינו
 מעות הניתנות בסימן לבית המרחץ!?

אלא, אמר, פירש, רבי יוחנן: מאי אסימון
 ששינו במשנתנו? פולסא, מטבע חלק
 שעדיין לא הטביעו בו את צורת המטבע.⁽¹¹⁾

ללמדינו!?

יש לומר: הא קא משמע לן שאסימון דרישא
 אינו מעות הניתנות בבית המרחץ — על פי
 "פורת יוסף".

10. כתבו התוספות: ולא תגרוס וי"ו דועל מעות
 הניתנות במרחץ, דמשמע שיש בברייטא שני
 נושאים, אלא הוי כמו: אין מחללין על אסימון,
 ומה הוא אסימון, על מעות הניתנות בסימן.

11. א. רש"י. "אסימון" לשון סומא הוא שאין
 לו עינים, כך אסימון אין עליו צורה — ערוך
 [וב"מוסף הערוך" נראה שא — שבאסימון, על
 פי לשון יוני, הוא כמו בלא סימן וצורה]. וכן
 הרמב"ם כתב בפירוש המשניות ש"אסימון" אין

המעות הרעות הללו שניתנו לו בדרך סימן,
 ומקבל כנגדן מעות יפות, ונוטל [את] הללו
 בעליהן. [ולדעת רבינו תם, ראה להלן, אין
 מוטבעת שום צורה במעות אלו].

וזה לשון התוספתא [מעשר שני א ד]:
 פרוטות קטנות הנתונות סימן בבית המרחץ.

8. לא גרסינן בברייטא: ולא על מעות הניתנות
 בסימן, אלא ועל מעות כו' — ב"ח ועל פי
 תוספות ד"ה וכי. ותיבות "אין מחללין" דרישא
 קיימי גם אסיפא.

9. ואם תאמר: הרי לפי זה, הסיפא מיותרת,
 שהרי יש ללמוד דין מעות הניתנות בסימן בקל
 וחומר מדין אסימון, ומה באה הסיפא

דתניא בבבביתא: נאמר [דברים יד כה]: "ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך" ולמדנו מכאן⁽¹³⁾: **לרבות כל דבר הנצטר ביד, —** ואפילו אסימון, ואין צורך דוקא במטבע שיש לו "צורה", כי ו"צרת הכסף" הוא לשון "צורות כספיהם" [בראשית מב לה].⁽¹⁴⁾

אלו הם: **דברי רבי ישמעאל**, וכדברי רבי דוסא, הסובר אף הוא, שמחללים מעשר שני על "אסימון" שאין בו צורה, כדברי רבי יוחנן לעיל.

רבי עקיבא אומר: "וצרת הכסף" שאמר

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דברי רבי יוחנן שאסימון הוא "פולסא" — דבר שאין בו צורה, מתאימים לדברי רבי יוחנן להלן:⁽¹²⁾

דאמר רבי יוחנן: רבי דוסא, בדבריו לעיל, **ורבי ישמעאל**, בבביתא להלן, **אמר דבר אחר.**

רבי דוסא — הא דאמרן, מה שכבר הוזכר לעיל, שרבי דוסא אומר שמחללין מעשר שני על אסימון.

ורבי ישמעאל מאי היא? היכן שנינו בדברי רבי ישמעאל כדעת רבי דוסא?

בהוצאה מחמת צורתו [בעינן מטבע שיכול לישא וליתן עמו, שהרי התורה הקפידה על דבר שהוא מצוי בידו, אבל אם אין מטבע [זה] בידו, אפילו בירושלים בלבד, אין מחללין — חידושים המיוחסים לריטב"א.

וראה בר"ש משאנן [שם] שהקשה על דבריו מהמשנה שם ומן הירושלמי האומר שלדעת רבי דוסא מחללים מעשר שני על ליטרא של כסף שאינו אלא מטיל של מתכת שאין בו צורה כלל.

12. אבל אם רבי יוחנן היה סובר כדברי רב, לא היה אפשר לומר שרבי ישמעאל סובר כדברי רבי דוסא שהרי מעות הניתנות בסימן אינם דבר חשוב שצוררים ביד. [ועל פי דברי הר"ש משאנן יש לומר: מעות הניתנות בסימן לא נתברו לחילול לפי רבי ישמעאל היות ויש בהן תרתי לריעותא].

13. שהרי כסף יתירא כתיב בפרשה — על פי רש"י מה א ד"ה הכסף, וראה שם בהערות.

14. על פי המלבי"ם. [וגם "אסימון" הוא דבר שצוררים ומצניעים לשום צורך — תוספות

לו צורה.

ואם תאמר: במה עדיף "אסימון" על מעות הניתנות כסימן בכית המרחץ?! יש לומר: "אסימון" הם מעות שנעשו ברוחב ובעובי ובמשקל המטבע היוצא בעיר, ובדבר מועט יטביעו הרבה מהם — תוספות. ובתוספות הרא"ש הוסיפו: **בעינן מטבע** כדכתיב: "ונתת הכסף בכל אשר תאזה נפשך", ואין קונין כל דבר אלא במטבע, ואסימון חשוב מטבע כיון דלא מיחסר אלא תיקון מועט, ומעות הניתנות בסימן לאו מטבע הוא.

והר"ש משאנן [מעשר שני א ב] כתב: במעות הניתנות לסימן יש תרתי לריעותא, אינן של כסף ואין יוצאים בהוצאה, וכיון דלא חשיב, לא קרינן ביה "נצטר ביד" [כדברי רבי ישמעאל להלן]. אבל על אסימון וליטרא של כסף [מחללין], אף על פי שאינם יוצאים בהוצאה, וכן על מטבע של נחשת מחללין היות והוא יוצא בהוצאה.

ב. רבינו תם הקשה על רש"י מסוגיא דשבת סה א דהתם משמע שלאסימון יש צורה, על כן פירש רבינו תם: אסימון הוא מטבע שיש לו צורה, אבל הוא מטבע שנפסל ואינו יוצא

אם תיפול דליקה וישרפו החיטים בשעה שהם מצויים עדיין בידי המוכר? והרי סוף סוף, מאן דשרא דליקא, בעי שלומי? הרי בסופו של דבר, מי שיבעיר את הדליקה יתחייב לשלם לקונה החיטים את כל היזקו, ואם כן, לא יגרם הפסד לקונה החיטים, ומדוע הוצרכו חכמים לתקן שלא יקנה את החיטים כל עוד לא משך אותם אליו?!

ומבאר הגמרא: **אלא**, לכך תיקנו חכמים שלא יקנו מעות, **גזירה שמא תפול דליקה באונס**, מאליה, מבלי שיהיה אדם האחראי לגרימתה, ולכן, **אי מוקמת להו**, אם נעמידם לחיטים **ברשותיה**, ברשות המוכר, עד שיבוא הקונה וימשכם אליו, **מסר נפשיה**, טרח ומציל. ימסור המוכר את נפשו כדי להצילם, שהרי עדיין הם שלו, ואם לא יצילם הוא יצטרך להחזיר לקונה את המעות שקיבל ממנו עבורם, **ואי לא**, אם לא נעמידם ברשות המוכר, אלא יקנו מעותיו של הקונה

הכתוב, הוא מלשון "צורה", (15) ויש ללמוד ממנו: **לרבות כל דבר שיש עליו צורה** — פרט לאסימון שאין עליו צורה. (16)

שנינו לעיל במשנה: **כיבד, משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות, אינו יכול לחזור בו, וכי**

וחזרת ומביאה עתה הגמרא את דברי רבי יוחנן, שהובאו בדף הקודם:

אמר רבי יוחנן: דבר תורה, מעות קונות את המטלטלים. ומפני מה אמרו חכמים שרק משיכה בלבד קונה את המטלטלים ולא מעות, גזירה, שמא יאמר לו המוכר לקונה "נשרפו חטיך בעליה". (1)

ודנה הגמרא בביאור דבריו:

מדוע יש לנו לחשוש להפסדו של הלוקח

הוא לגמרי בהוצאה, אין צריך קרא לרבותו — תוספות מד א ד"ה אסימון].

וביאור לשון הברייתא לרבות כל דבר שנצטרך ביד, אליבא דרבינו תם, יש שפירשו: היות ונקט קרא לשון **שיכול** להתפרש מלשון צרור וקשר [ראה תוספות קידושין יח ב] אם כן לשון צורה לאו דוקא צורה גמורה, וסגי בצורה כל דהו. [וראה לשון תוספות הרא"ש].

16. כך הוא לשון הספרי, ומשמע כפירוש רש"י דהא לדעת רבינו תם לאסימון יש צורה — "עמק הנצי"ב". [ולדעת רבינו תם צריך לפרש: פרט לאסימון שאין לו צורה חשובה].

1. התוספות מביאים את קושיית הריב"ן, מדוע הפקיעו חכמים את קנין המעות שהוא מן

הרא"ש].

15. כמו: "נצור עליה לוח ארז" [שיר השירים ח ט] וכן "ויצר אותו בחרט" [שמות לב ד] — פירוש המלבי"ם. [ובמפרשים פירשו שם ושם בענין אחר, ראה רש"י בפירוש שמות ו"מצודת ציון" על שיר השירים].

ביאור זה, שנתפרש בפנים, הוא על פי שיטת רש"י, שאסימון אין לו צורה. אך לדברי רבינו תם, שגם לאסימון יש צורה, אם כן, על כרחך "וצרת הכסף", לשון צורה הוא, בין לרבי עקיבא בין לרבי ישמעאל, ולא נחלקו אלא אם צריך צורה חשובה — שיוצא בהוצאה או שמספיק צורה כל דהו. [ואף לדעת רבי עקיבא, אין צורך במטבע שיצא לגמרי בהוצאה, דהא איצטריך קרא לרבות כל דבר שיש לו צורה, ואם יוצא

את החיטים גם אם לא משכס אליו, לא מסר המוכר נפשיה, טרח ומציל. אין הוא מוסר נפשו כדי לטרוח ולהצילם עבור הקונה.

ואילו ריש לקיש אמר, משיכה מפורשת מן התורה כמעשה קנין.

ומבאר הגמרא: מאי טעמא דריש לקיש? דהיינו, מה הוא המקור מן התורה לדבריו?

אמר קרא [ויקרא כה]: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך, אל תונו איש את אחיו". מלמד הכתוב "או קנה מיד עמיתך" על קנין משיכה, שהוא דבר הנקנה מיד ליד, שמושך הקונה בידי את הדבר הנקנה מידי של המוכר.

ומבאר הגמרא מדוע חולק רבי יוחנן על לימוד זה:

ורבי יוחנן אמר, מה שאמר הכתוב "מיד", אין כוונתו ללמד על קנין משיכה. אלא הוא בא ללמד לגבי דיני אונאה, שבה עוסק הכתוב, ולמעוטי קרקע, שאי אפשר להעבירה מיד ליד, ולומר, דלית ביה, במכירת קרקע, דין אונאה, כיון שאינה נקחת מיד ליד. (2)

וריש לקיש ענה על טענתו של רבי יוחנן:

אם כן, אם נאמר כדבריך שכוונת הכתוב רק למעט קרקע מדיני אונאה, לכתוב קרא "וכי תמכרו ממכר מיד" (3) עמיתך, אל תונו, והיה די בכך למעט קרקע מאונאה, לפי שקרקע אינה מועברת מיד ליד.

זה שהוסיף ואמר הכתוב "או קנה מיד עמיתך", למה ליה?

שמע מינה, בא הכתוב המיותר ללמד לקנין משיכה. והיינו, בא הכתוב המיותר כדי להסמיך את הקנין ל"מיד עמיתך", לומר שאין מטלטלים נקנים לקונה אלא רק משיצאו מיד המוכר ליד הקונה, שהוא קנין משיכה. (4)

ורבי יוחנן, הכתוב המיותר "או קנה מיד עמיתך", מאי עביד ליה? לאיזה ענין הוא דורשו?

מיבעי ליה לכדתניא:

דתניא: "וכי תמכרו ממכר, אל תונו".

אין לי ללמוד מדברי הכתוב הזה אלא למקום שנאמרה לוקח על ידי המוכר.

אם נתאנה מוכר על ידי הקונה, מניין לי שגם כאן נוהג דין אונאה?

הקונה למוכר, נשרפו חטיף בעליה, ולכן תיקנו חכמים שמשיכה בלבד תקנה.

2. רש"י.

3. במסורת הש"ס כתב שאולי צריך לומר "ליד עמיתך".

4. רש"י.

התורה, והעמידו במקומה את קנין המשיכה בלבד, שהוא קנין מדבריהם, והרי יכלו להשאיר את הקנין מן התורה, ולתקן שצריך גם קנין משיכה בנוסף לקנין המעות. ותירץ, שאם משיכה בלבד לא תקנה, הרי יש לחוש למקרה הפוך, שמא ימושך הקונה את החיטים, לפני שיתן את דמיהם, וכיון שמשיכה בלבד אינה קונה, הרי אם ישרפו החיטים בבית הקונה יאמר

לידיו], ידו על העליונה, שאם רוצה לחזור בו, מתבטל המקח, אך אם אינו חוזר בו, קיים המקח גם אם יחזור בו הקונה.

ומוכיחה הגמרא מכאן נגד דברי ריש לקיש: הרי לדברי רבי שמעון, רק מוכר הוא המצי הדר ביה, הוא בלבד יכול לחזור מן המקח כל עוד לא משך הקונה את החפץ אליו, אבל הלוקח לא מצי הדר ביה.

אי אמרת בשלמא "מעות קונות דבר תורה", ורק חכמים תיקנו שאפשר לחזור לפני המשיכה, משום הכי, מוכר מצי הדר ביה, לוקח לא מצי הדר ביה.

דהיינו, שפיר יש לחלק בין חזרת המוכר לחזרת הלוקח, כי סובר רבי שמעון, שדיינו בכך שיתקנו חכמים שהמוכר בלבד יכול לחזור בו, כדי לגרום לכך שהוא יטרח להציל את החיטים מהשריפה. כי המוכר יחשוב בלבו, שכדאי לו לטרוח ולהציל, משום הצד שיתייקרו החיטים בעתיד, ואז הוא יוכל לחזור בו מהמקח ולהרוויח את התייקרות החיטים. ואין צורך להפקיע את המקח אם רוצה הקונה לחזור בו.⁽⁷⁾

אלא, אבל, אי אמרת מעות אינן קונות דבר תורה, כמו שסובר ריש לקיש, לוקח נמי

תלמוד לומר, לכך הוסיף הכתוב ואמר, "או קנה מיד עמיתך, אל תונו", ללמד דבר נוסף, שגם הקונה לא יאנה את המוכר.⁽⁵⁾

וריש לקיש, הדורש מן הכתוב הזה שמשיכה קונה דבר תורה, תרתוי גמר מיניה. את שני הדברים הוא לומד מהפסוק המיותר הזה. את דין אונאת המוכר על ידי הלוקח, הוא לומד מעצם דברי הכתוב "או קנה מיד עמיתך, אל תונו". ואילו את קנין המשיכה, הוא לומד מכך שהסמך הכתוב את המילה "מיד" אל "או קנה", ולא הסמיכה אל "ממכר". שהרי יכול היה הכתוב לומר "וכי תמכרו ממכר ליד עמיתך". ומכך שהסמך הכתוב את המילה "מיד" דוקא אל "קנה", משמע שבא הכתוב ללמד על דין הקנין הנעשה מיד ליד, שהוא קנין משיכה.⁽⁶⁾

ומקשה עתה הגמרא על ריש לקיש, מדברי רבי שמעון [הנוזכרים במשנתנו, בתחילת הפרק, בדף מד א], שהוא חולק על חכמים, הסוברים שאם נתן הקונה למוכר מעות שניהם יכולים עדיין לחזור בהם, ולדעתו רק המוכר, שהכסף בידיו יכול לחזור בו, ולא הקונה:

תנן: רבי שמעון אומר, כל שהכסף בידו [דהיינו, רק המוכר, שקיבל את המעות

עבור אנשים שאינם מהוגנים? שהרי אם המוכר חוזר בו כשמייתקרים החיטים, הוא עושה מעשה שאינו הגון, והוא מתחייב על כך בקללת "מי שפרע"!?

ותירצו, שאכן כל התקנה היא משום אנשים שאינם מהוגנים, כי מוכר הגון לא יעמוד מנגד כאשר ממון חבירו נשרף, אלא ישתדל להצילו. ואילו רבינו תם סובר, שאם נשרפו החיטים,

5. כגון שמאנה אותו בכך שהוא קונה ממנו את החפץ במחיר הנמוך ממחירו האמיתי.

6. רש"י.

7. התוספות הביאו בשם רש"י שהלוקח אינו יכול לחזור בו גם אם הוזלו החיטים. והקשו התוספות, וכי תקנו חכמים תקנה

ליהדר ביה, שהרי מן התורה הוא לא קנה עד שימשוך, לדברי ריש לקיש! ?

אמר לך ריש לקיש: אכן, **אליבא דרבי שמעון, לא קאמינא**, לא אמרתי שמעות אינן קונות דבר תורה אלא משיכה, כי הוא סבור שמשיכה היא רק תקנת חכמים, ומעות הן הקונות דבר תורה, ולכן, לפי רבי שמעון דיינו שנפקיע את קנין המעות רק לגבי חזרת המוכר ולא לגבי חזרת הקונה.

כי קאמינא לדברי, שמשיכה קונה דבר תורה ולא מעות, **אליבא דרבנן** אמרתי את דברי, ולכן, כל עוד לא משך, שניהם יכולים לחזור בהם מן התורה.

ועתה מקשה הגמרא לדברי רבי יוחנן:

בשלמא לריש לקיש, הסובר שלפי רבנן, משיכה היא הקונה מן התורה, **היינו שאיבא בין רבי שמעון לרבנן**, שבזה עצמו הם נחלקו, אם משיכה קונה מן התורה או מעות קונות.

רבי שמעון סובר שרק המוכר חוזר, כיון שקנין המעות, לדעתו, הוא מן התורה, ודיינו להפקיע את קנין המעות מן התורה ולתקן שיוכל המוכר לחזור בו עד שיעשה הלוקח קנין משיכה, ולא להפקיע את קנין המעות לגבי חזרת הלוקח.

כי כל תקנת משיכה היא רק כדי שיטרח

המוכר להציל את חיטי הלוקח בשעה שהם אצלו, ולכן, רק לגבי חזרתו של המוכר תיקנו חכמים שיוכל לחזור בו עד שימשוך הלוקח, שלכן הוא יציל את החיטים, שמא הם יתייקרו ויוכל לחזור מהמקח, ולהרוויח, אך אין טעם לתקן שיוכל הלוקח לחזור בו.

ואילו חכמים סוברים שרק משיכה קונה מן התורה, ולכן, לדעתם, כל עוד לא משך הקונה את החיטים, שניהם יכולים לחזור בהם.

אלא לרבי יוחנן, הסובר שבין לרבי שמעון ובין לרבנן קנין משיכה הוא רק תקנת חכמים, ומן התורה מעות קונות לדברי שניהם, תיקשי: **מאי איבא**, מהו טעם המחלוקת, **בין רבי שמעון לרבנן?**

ומתרצת הגמרא: **איבא בינייהו**, טעם מחלוקתם הוא בדרב חסדא.

דאמר רב חסדא: בדרך שתיקנו חכמים **משיכה במוכרין**, שיוכל המוכר לחזור בו מן המקח כל עוד לא משך הלוקח, **כך תיקנו חכמים משיכה בלקוחות**, שיוכל הלוקח לחזור בו לפני שמשך.

וטעמו של דבר, שמחמת אותה סיבה עצמה שתיקנו חכמים את חזרת המוכר לפני המשיכה, כדי שיטרח בהצלת החיטים, כך גם תיקנו שיוכל הלוקח לחזור, שדבר זה יגרום למוכר לטרוח בהצלת החיטים, משום

והלוקח לחזור בהם, אפילו לרבי שמעון, אלא שכאן יהיה "מי שפרע", כיון שאין כאן הפסד גמור של החיטים. ורק במקרה שלא חל שינוי בשער חולק רבי שמעון וסובר שרק המוכר יכול לחזור בו ולא הלוקח.

יכול לחזור בו אפילו הקונה, גם לרבי שמעון, ובמקרה כזה אפילו "מי שפרע" אין לו, ולכן יטרח המוכר להציל את החיטים מהשריפה, כיון שיוכל הלוקח לחזור בו בהיתר גמור. וכמו כן, במקרה והוולו החיטים או הוקרו, יכולים המוכר

שיחשוש המוכר שאם לא יצילם, יחזור בו הלוקח מן המקח מיד בראותו את הדליקה, ואז יהיה כל הנזק על חשבון המוכר.

רבי שמעון לית ליה דרב הסדא, אלא הוא סבור, שדיינו בכך שנתקן את אפשרות החזרה של המוכר בלבד כדי לגרום לכך שהוא יטרח ויציל את החיטים.

רבנן אית להו דרב הסדא. שהוסיפו חכמים סיבה נוספת שתגרום למוכר לטרוח ולהציל את החיטים, בכך שתיקנו שיכול גם הקונה לחזור בו, ולכן יציל המוכר את החיטים מחמת החשש שמא הלוקח יחזור בו כשיראה את הדליקה, ויהיה הפסד השריפה עליו.

ועתה מקשה הגמרא לדברי ריש לקיש:

תנן בסוף המשנה: נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו, **אבל אמרו: מי שפרע מדור המבול, הוא עתיד ליפרע ממני שאינו עומד בדיבורו!**

וטוענת הגמרא: **אי אמרת, בשלמא מעות קונות** דבר תורה, **משום הכי קאי**, לכן עומד החוזר בו מהמקח, בקללת **"אבל אמרו**, מי שפרע מדור המבול, הוא עתיד ליפרע ממני שאינו עומד בדיבורו".

אלא, אי אמרת מעות אינן קונות דבר תורה, כדברי ריש לקיש, **אמאי קאי** מי שחזר בו מהמקח, בקללת **"אבל אמרו** מי שפרע מדור המבול הוא עתיד ליפרע ממני שאינו עומד בדיבורו"? והרי המקח עדיין לא חל, כיון

שמעות אינן קונות!

ומתרצת הגמרא: אכן המקח לא חל על ידי קנין מעות, ובכל זאת הוא מתחייב ב"מי שפרע", **משום דבריה**, על כך שלא עמד בדיבורו שהסכים למקח.

אך תמהה הגמרא: **ובדבריה**, על הפרת הבטחתו בדיבור גרידא, **מי קאי ב"אבל"?**

והתניא:

רבי שמעון אומר שני דברים:

מ-א

א. אף על פי שאמרו טלית "קונה" דינר זהב, ואין דינר זהב קונה טלית, והיינו, אם משך אדם מחבירו טלית, והתחייב לשלם את מחירה בדינר זהב [ולא במטבעות כסף כפי שנהוג], הוא חייב ליתן לו דינר זהב. (8) אך אין דינר זהב קונה טלית, כי לגבי סחורה ["פירי"] נחשב דינר זהב למטבע, ומעות אינן קונות.

ודין זה הוא **מכל מקום**, דהיינו, אף על פי שפורענות עתידה לבוא על החוזר בו מהמקח, (9) בכל זאת, כך היא ההלכה, שיכולים לחזור מן המקח אחרי נתינת המעות, ואין בית דין יכול לעכב מלחזור.

אבל אמרו חכמים: מי שפרע מאנשי דור המבול, ומאנשי דור הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה, וממצרים ביום, הוא עתיד ליפרע ממני שאינו עומד בדיבורו.

ב. והנושא והנותן בדבריהם, שמדבר בפיו

9. רש"י. ובמסורת הש"ס מציין את דברי הגמרא לקמן עד ב, שמשמע ממנה שמשמעות המילים

8. על אף שהזהב אינו יוצא בהוצאה כמו שיוצאים בהוצאה מטבעות הכסף.